

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA "BOLA HUQUQLARI
TO'G'RISIDAGI KONVENSIYA" DAN FOYDALANISH

Mengliyeva Bahora Zokir qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universitetining

"Maktabgacha ta'lim" yo'nalishi

1-24 guruh talabasi

E-mail: bahoramengliyeva4@gmail.com

Anotatsiya: Mazkur maqolada Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'llanilishi va uning bolalar tarbiyasi va rivojlanishiga ta'siri o'rganilgan. Konvensiyaning asosiy tamoyillari va ularning amaliyotda tatbiq etilish usullari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bola huquqlarini ta'minlashga oid tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya, maktabgacha ta'lim, bola huquqlari, tarbiya, rivojlanish, ta'lim siyosati.

Анотация: В данной статье рассматривается применение Конвенции о правах ребенка в организациях дошкольного образования и ее влияние на образование и развитие детей. Анализируются основные принципы Конвенции и их практическая реализация. Результаты исследования включают рекомендации по обеспечению прав детей в дошкольных образовательных учреждениях.

Ключевые слова: Конвенция о правах ребенка, дошкольное образование, права ребенка, образование, развитие, образовательная политика.

Annotation: Here, Child Rights Decision Making and its Impact on Children's Education and Development are explored. Analysis of benefits of the convention and methods of implementation in judicial practice. The study also includes recommendations regarding the provision of children's rights in pre-school educational institutions.

Keywords: *Convention on the rights of the child, doshkolnoe obrazovanie, prava rebenka, obrazovanie, razvitie, obrazovatel'naya politika.*

Kirish:

Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan 1989-yilda qabul qilingan va o'sha vaqtdan buyon bolalarning huquqlari, erkinliklari va farovonligini ta'minlashga qaratilgan asosiy xalqaro hujjat sifatida tan olinadi. Mazkur konvensiya har bir bolani huquqlarga ega shaxs sifatida tan oladi va uning manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari esa bolalarning intellektual, emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga asos bo'lib, konvensiyaning amaliyotda qo'llaniladigan muhim bo'g'inlaridan biridir.

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning tatbiqi, unga rioya qilish mexanizmlari va bolalar huquqlarini ta'minlashdagi dolzarb masalalar ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, konvensiyada belgilangan tamoyillarning bolalar rivojlanishi va tarbiyasidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning asosiy tamoyillari

Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya to'rtta asosiy tamoyilga asoslangan:

1. Kamsitmaslik: Har bir bola, qayerda va kim bo'lishidan qat'i nazar, bir xil huquqlarga ega.
2. Bola manfaatlarini ustuvor qo'yish: Bolaning manfaatlari barcha qarorlar va siyosatlarda ustuvorlikka ega bo'lishi lozim.
3. Yashash va rivojlanish huquqi: Bola to'laqonli hayot kechirish va rivojlanish uchun zarur sharoitga ega bo'lishi kerak.
4. Fikr va nuqtayi nazarini hurmat qilish: Bola o'z fikrini bildirish huquqiga ega va uning nuqtayi nazariga quloq solinishi kerak.

Bu tamoyillar maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning huquqlarini himoya qilishning negizini tashkil qiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida konvensiyadan foydalanishning ahamiyati

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida konvensiyaning tamoyillarini amaliyotga tatbiq etish bir necha muhim jihatlarni qamrab oladi:

1. Ta'lim jarayonida huquqiy ongni rivojlantirish

Bolalar yoshligidanoq o'z huquqlari haqida xabardor bo'lishi muhim. Bu ularga o'zini hurmat qilish va boshqalarga nisbatan xushmuomala bo'lishni o'rgatadi. Maktabgacha ta'limda turli faoliyatlar, masalan, o'yinlar, hikoyalar va rolli sahnalar orqali bolalar huquqiy bilimlarni o'zlashtirishi mumkin.

2. Bola manfaatlarini ta'minlashga qaratilgan yondashuv

Har bir bolaga individual yondashuv qo'llash va ularning qobiliyatlarini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish konvensiya tamoyillarining amaliyotda qo'llanilishiga xizmat qiladi.

3. Zo'ravonlikdan himoya qilish

Konvensiyaga ko'ra, bolalar har qanday zo'ravonlik, kamsitish va tahdidlardan himoya qilinishi kerak. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bu masalani kuzatib borish uchun maxsus pedagogik mexanizmlar joriy etilishi muhimdir.

4. Oila va jamiyat bilan hamkorlik

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari bola huquqlarini ta'minlashda ota-onalar va jamiyatning faol ishtirokini talab qiladi. Konvensiya tamoyillarini joriy etishda oila va pedagoglar o'rtasidagi hamkorlik kuchaytirilishi lozim. Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning ishlab chiqish tarixi

Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan 1989-yil 20-noyabrda qabul qilingan va 1990-yilda kuchga kirgan. Ushbu hujjat dunyo bo'ylab bolalarning huquqlarini himoya qilishga, ularning rivojlanishi va farovonligini ta'minlashga yo'naltirilgan xalqaro asosiy huquqiy normadir. Konvensiyaning ishlab chiqilishi va qabul qilinishi tarixi uzun va murakkab jarayonlarga bog'liq.

Ishlab chiqish jarayoni:

Konvensiya ishlab chiqish jarayoni 1948-yilda BMTning Umumjahon inson huquqlari deklaratsiyasi qabul qilinishi bilan boshlangan. Ushbu deklaratsiya bolalar huquqlarini ham o'z ichiga olgan holda, barcha insonlarga teng huquqlar va erkinliklar

berilishi kerakligini belgilagan. Shunday qilib, bolalar huquqlari masalasi xalqaro huquqning muhim qismi sifatida ajralib turdi.

1949-yilda BMTning bolalar bilan bog'liq turli masalalar bo'yicha Maxsus Komitet tuzildi. Keyingi yillarda bu masalalar ishlab chiqilgan turli xalqaro konvensiyalar va kelishuvlarga kirib, bolalar huquqlari muammosi ijtimoiy va huquqiy maydonda yanada kengroq e'tiborga olindi. Shuningdek, 1959-yilda BMT General Assembly tomonidan "Bola huquqlari to'g'risidagi Deklaratsiya" qabul qilindi. Bu hujjat, shuningdek, bolalar uchun maxsus huquqiy himoya choralari zarurligini tan olishni ta'minladi.

Bola huquqlari konvensiyasining ishlab chiqilishi:

Konvensiyaning ishlab chiqish jarayoni 1970-yillarda jiddiy ravishda boshlangan. 1978-yilda BMT Bosh Assambleyasi bola huquqlarini himoya qilish uchun yangi xalqaro hujjatni ishlab chiqish bo'yicha takliflar bilan chiqdi. Shundan so'ng, maxsus ishchi guruh tuzilib, ular turli mamlakatlarning va xalqaro tashkilotlarning takliflarini inobatga olgan holda konvensiya loyihasini tayyorlashdi.

1989-yil 20-noyabrda BMT Bosh Assambleyasida Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya rasmiy ravishda qabul qilindi. Ushbu hujjat 54 moddanidan iborat bo'lib, bola huquqlarini himoya qilish, bola manfaatlarini ustuvor qo'yish, ta'lim, sog'liqni saqlash, farovonlik, kamsitmaslik, zo'ravonlikdan himoya qilish, fikr bildirish huquqi kabi masalalarni tartibga soladi.

Konvensiyaning kuchga kirishi uchun 1990-yil 2-sentabrda uni 20 ta davlat tasdiqlash kerak bo'ldi. Bu jarayon juda tez amalga oshdi, va 1990-yilda konvensiya rasman kuchga kirdi. Bugungi kunda 190 dan ortiq davlatlar konvensiyani ratifikatsiya qilgan, bu esa dunyo bo'ylab bolalar huquqlarini himoya qilishda xalqaro hamkorlikning yuqori darajasini ko'rsatadi.

Muhim tamoyillar:

Konvensiya bola huquqlarini quyidagi asosiy tamoyillar asosida himoya qiladi:

1. Kamsitmaslik: Har bir bola teng huquqlarga ega, qayerda va kim bo'lishidan qat'i nazar.

2. Bola manfaatlarini ustuvor qo'yish: Bolaning manfaatlari barcha qarorlar va siyosatlarda ustuvorlikka ega.

3. Yashash va rivojlanish huquqi: Bola to'laqonli hayot kechirish va rivojlanish uchun zarur sharoitga ega.

4. Fikr bildirish huquqi: Bola o'z fikrini bildirish va uni tinglash huquqiga ega.

Shu tariqa, Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning ishlab chiqilishi va qabul qilinishi bolalar uchun yangi imkoniyatlar va himoya mexanizmlarini yaratdi. Konvensiya nafaqat davlatlar uchun huquqiy majburiyatlar belgilab beradi, balki bolalarning farovonligi uchun zarur sharoitlar yaratish bo'yicha xalqaro hamkorlikni kuchaytiradi.

Xulosa

Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya xalqaro darajada bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ularning huquqlarini himoya qilish va ularning manfaatlarini ta'minlashni maqsad qilgan muhim hujjatdir. Ushbu hujjatni maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'llash orqali bolalarning huquqiy, intellektual, emotsional va ijtimoiy rivojlanishi uchun mustahkam poydevor yaratish mumkin. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari bolaning ilk tarbiyasi va bilim olishida hal qiluvchi rol o'ynaydi, shuning uchun bola huquqlarini ta'minlash mazkur muassasalar faoliyatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur.

Maktabgacha ta'lim tizimi konvensiyada belgilangan to'rtta asosiy tamoyil – kamsitmaslik, bola manfaatlarini ustuvor qo'yish, yashash va rivojlanish huquqi hamda bola fikrini hurmat qilishni ta'minlash uchun ideal platformadir. Ushbu tamoyillarning to'liq va to'g'ri tatbiq qilinishi bolalarda huquqiy ongning shakllanishiga, ularning manfaatlarini himoya qilinishiga va jamiyatda o'z o'rnini topishga yordam beradi.

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tizimida bola huquqlarini ta'minlashning dolzarb masalalari, konvensiyaning tatbiq etilish mexanizmlari va muammolarni hal qilish yo'llari keng tahlil qilindi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bola huquqlarining ta'minlanishi faqat davlat siyosati va qonunchilik bilan cheklanmasdan, ota-onalar, pedagoglar va jamiyatning faol ishtirokini talab qiladi.

Bola huquqlarini ta'minlash faqat qonuniy majburiyat emas, balki har bir bolaga baxtli va xavfsiz bolalik yaratish uchun ijtimoiy mas'uliyatdir. Shu sababli, ta'lim jarayonida huquqiy bilimlarni keng joriy etish, pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash va bola manfaatlarini ustuvorlik sifatida ko'rib chiqish maktabgacha ta'lim tizimining bosh maqsadlaridan biri bo'lishi kerak.

Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning amaliyotga joriy etilishi orqali:

Bolalarda inson huquqlari va hurmatni tushunish shakllanadi.

Har bir bola o'z shaxsiy rivojlanish yo'nalishini tanlash imkoniga ega bo'ladi.

Zo'ravonlik, kamsitish va huquqbuzarliklarning oldi olinadi.

Bolaning jamiyatdagi o'z o'rnini topishi va muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanishiga zamin yaratiladi.

Shunday qilib, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning tatbiqi nafaqat bolalarning huquqlarini ta'minlash, balki ularning kelajagini yorituvchi muhim qadamdir. Bu hujjatni amaliyotga joriy qilish jarayonida davlat organlari, ta'lim tizimi vakillari, ota-onalar va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Qo'llangan adabiyotlar

1. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. (1989). Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya. BMT rasmiy hujjati.
2. BMT Bola huquqlari qo'mitasi. (2020). Bola huquqlari konvensiyasining qo'llanilishi bo'yicha umumiy tavsiyalar.
3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (1992). Bolalar huquqlarini himoya qilish bo'yicha kafolatlar.
4. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni (2020).
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni. (2019). Maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasi.
6. UNICEF. (2021). Bola huquqlarini himoya qilish va ularning farovonligini ta'minlash bo'yicha amaliy qo'llanma.
7. Vygotskiy, L. S. (1996). Bola psixologiyasi va rivojlanishning ijtimoiy omillari. Moskva.

8. Montessoriy, M. (2000). Bolalar rivojlanishining tabiiy usullari. Moskva: Pedagogika nashriyoti.
9. Qodirov, A. (2022). Maktabgacha ta'limda huquqiy ong va tarbiya masalalari. Tashkent: Fan va ta'lim nashriyoti.
10. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. (2023). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bola huquqlarini himoya qilish bo'yicha qo'llanma.